

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΕΙΜΕΝΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ (Νοέμβριος 2009)

Συγγραφέας: ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ Π. ΤΣΙΡΙΔΗΣ

1. Η πρώτη ποινική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών αδικημάτων από τη Σύμβαση του Στρασβούργου (1998)

Το 1998, το Συμβούλιο της Ευρώπης έθεσε προς υπογραφή τη Σύμβαση για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (Στρασβούργο, 4 Νοεμβρίου 1998), η οποία αποτελεί την πρώτη διεθνή σύμβαση που καθιερώνει το αξιόποινο των πράξεων που βλάπτουν ή είναι πιθανόν να βλάψουν το περιβάλλον και σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη του περιβαλλοντικού ποινικού δικαίου.

Στο προοίμιο αναδεικνύεται ο σκοπός της σύμβασης, δηλαδή «η ανάγκη να ακολουθηθεί μια κοινή ποινική πολιτική με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος», με τη θέσπιση των καταλληλότερων μέτρων που θα προκρίνει το κάθε μέλος κράτος. Μολονότι αναγνωρίζει ότι η παρέμβαση του ποινικού δικαίου πρέπει να λειτουργεί ως *ultima ratio*, δηλ. ως τελευταίο νομικό όπλο, αφού η πρόληψη της βλάβης του περιβάλλοντος μπορεί και πρέπει να επιτυγχάνεται κυρίως μέσω άλλων μέτρων, εντούτοις δέχεται ότι το ποινικό δίκαιο έχει σημαντικό ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος κυρίως για δύο λόγους: διότι, αφενός μέσω του ποινικού δικαίου εξισορροπείται ο κίνδυνος του κράτους που δημιουργείται από μεγάλης ή μικρής κλίμακας ρυπάνσεις, οι οποίες μπορούν να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικότερα, αφετέρου συμβάλλει στο να αποτραπεί η περαιτέρω καταστροφή του περιβάλλοντος και αποτρέπεται η επιβάρυνση του αστικού και διοικητικού δικαίου με επιπρόσθετες ποινικές διατάξεις. Η τυποποίηση αδικημάτων κατά του περιβάλλοντος σε ποινικό επίπεδο δημιουργεί ένα πρόσθετο κίνητρο στους ρυπαίνοντες να απέχουν από την επιβλαβή για το περιβάλλον συμπεριφορά, μέσω της καθιέρωσης ποινικής ευθύνης και

της επιβολής, σε πολλές περιπτώσεις, αυστηρότερων μέτρων ή κυρώσεων.

Έτσι, υπήρξε μία πρώτη προσπάθεια τυποποίησης του «σκληρού πυρήνα» ποινικών αδικημάτων κατά του περιβάλλοντος σε εθνικό επίπεδο. Με τα άρθρα 2 και 3 καλύφθηκαν τα σοβαρότερα περιβαλλοντικά αδικήματα, οι σοβαρότερες περιβαλλοντικές παραβιάσεις, που τελούνται εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, συμπεριλαμβάνοντας και την ποινικοποίηση του κινδύνου που μπορεί να δημιουργηθεί από τις συμπεριφορές κατά του περιβάλλοντος[1].

Η ποινική αντιμετώπιση του κινδύνου που μπορεί να προκληθεί από τις ανωτέρω συμπεριφορές είναι, επίσης, αναγκαία, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση της σύμβασης, αν λάβουμε υπόψη ότι ο κίνδυνος καταστροφής του περιβάλλοντος είναι αναπόφευκτος στις βιομηχανικές κοινωνίες. Συνεπώς, είναι απαραίτητο οι οικονομικές δραστηριότητες να αναπτύσσονται σε ένα πλαίσιο ασφάλειας για το περιβάλλον. Η επιλογή αυτή (της ποινικοποίησης των κινδύνων κατά του περιβάλλοντος) δεν ενισχύθηκε μόνον από τη προληπτική λειτουργία του ποινικού δικαίου, αλλά και από τις Αρχές που ετέθησαν με τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Ρίο-1992) και ειδικότερα με την υπ' αριθ. 15 Αρχή της Διακήρυξης, που αναφέρει ότι «για την προστασία του περιβάλλοντος, τα προληπτικά μέτρα πρέπει να τύχουν ευρείας εφαρμογής από τα κράτη, σύμφωνα με τις δυνατότητές τους. Όπου υπάρχουν απειλές σοβαρής ή μη αναστρέψιμης ζημίας, έλλειψη πλήρους επιστημονικής βεβαιότητας δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ως λόγος για την αναβολή λήψεως αποτελεσματικών μέτρων για την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος».

2. Η κοινοτική νομοθετική κίνηση για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και οι αποφάσεις του ΔΕΚ.

2.1. Η Απόφαση-Πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ

Το επόμενο έτος, τον Οκτώβριο του 1999, έλαβε χώρα το ειδικό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Tampere, στο οποίο συζητήθηκε η αναγκαιότητα να καταβληθούν προσπάθειες, προκειμένου να διατυπωθούν κοινοί ορισμοί, κατηγορίες και κυρώσεις για ιδιαίτερα σημαντικά αδικήματα, συμπεριλαμβανομένου του περιβαλλοντικού. Είχε ήδη γίνει αντιληπτό ότι οι παραβάσεις κατά του περιβάλλοντος κατατάσσονται στους τομείς με σημαντικές διασυννοριακές συνέπειες, όπως το έγκλημα υψηλής τεχνολογίας, η διαφθορά, η απάτη, το ξέπλυμα χρήματος, το οργανωμένο έγκλημα κ.λπ. Αυτό σημαίνει, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου του Τάμπερε, ότι η προσέγγιση της αξιόποινης συμπεριφοράς θα πρέπει να είναι εξ ίσου αποτελεσματική σε ολόκληρη την Ένωση, όσον αφορά αυτά τα αδικήματα (όπως η τρομοκρατία, η διαφθορά, η εμπορία ανθρώπων, το οργανωμένο έγκλημα, αλλά και τα περιβαλλοντικά εγκλήματα) και θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο κάποιων ελάχιστων κοινών κανόνων αναφορικά με τα συστατικά στοιχεία των αξιόποινων πράξεων και να διώκονται με την ίδια αυστηρότητα οπουδήποτε κι αν διαπράττονται[2].

Το 2003, το Συμβούλιο εξέδωσε την απόφαση-πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ, αντί της προτεινόμενης από την Επιτροπή Οδηγίας[3]. Με αυτήν ορίσθηκε μια σειρά από αδικήματα σε βάρος του περιβάλλοντος για τα οποία τα κράτη μέλη εκλήθησαν να προβλέψουν ποινικές κυρώσεις. Οι διατάξεις της απόφασης στηρίχτηκαν σε μεγάλο βαθμό στις διατάξεις της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, (4ης Νοεμβρίου 1998), την οποία έχουν υπογράψει μέχρι στιγμής 13 κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, ενώ έχει επικυρωθεί μόνον από την Εσθονία. Βασικός στόχος της απόφασης-πλαίσιο του Συμβουλίου (2003/80/ΔΕΥ) ήταν να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότερη εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας με τον καθορισμό μιας κοινής ελάχιστης δέσμης αδικημάτων, βασιζόμενη στον 3ο πυλώνα (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση-ΣΕΕ).

Η Επιτροπή άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης- πλαισίου ενώπιον του ΔΕΚ, υποστηρίζοντας ότι η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε σε εσφαλμένη νομική βάση. Το ΔΕΚ ακύρωσε την ως άνω απόφαση-πλαίσιο με την απόφασή του, της 13ης Σεπτεμβρίου 2005 (υπόθεση C-176/03), με την αιτιολογία ότι στηριζόταν στον 3ο πυλώνα, θεωρώντας ότι παρέβαινε το άρθρο 47 της ΣΕΕ, δεδομένου ότι λόγω τόσο του στόχου όσο και του περιεχομένου των άρθρων 1-7 της απόφασης-πλασίου θα ήταν ορθότερο η απόφαση να γίνει με την εφαρμογή του άρθρου 175 της Συνθήκης για την ίδρυση

της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ), η οποία αποτελεί τον πρώτο 1ο πυλώνα. Η επιλογή, επομένως, της θέσπισης ποινικών κυρώσεων με νομικό μέσο του Τρίτου Πυλώνα, όπως με την Απόφαση-Πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ, και όχι με νομικό μέσο του Πρώτου Πυλώνα (Οδηγία), κρίθηκε από το ΔΕΚ ότι συνιστά νόσφιση εκ μέρους της Ένωσης των ποινικών αρμοδιοτήτων της Κοινότητας και παραβιάζει τη Συνθήκη, με νομική συνέπεια την ακύρωση της πιο πάνω απόφασης-πλαισίου.

2.2. Η νέα Πρόταση Οδηγίας της Επιτροπής (9/2/2007)

Κατόπιν αυτής της εξέλιξης, η Επιτροπή απέσυρε την πρόταση που είχε υποβάλει το 2001 και υπέβαλε νέα, το έτος 2007[4], με την οποία αντικαταστάθηκε συγχρόνως η πρόταση Οδηγίας του 2001 και η Απόφαση-Πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ, ενώ μετά από μία σειρά γεγονότων, εν τέλει εκδόθηκε η ισχύουσα Οδηγία 2008/99/ΕΚ. Όμως, αξίζει να αναφερθεί η πορεία των εργασιών που εκπονήθηκαν, μέχρι την υπογραφή του τελικού κειμένου της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, αφού παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον εξ επόψεως ποινικού δικαίου και εφαρμογής ποινικών κυρώσεων στον χώρο της Ευρωπαϊκής κοινότητας.

Έξι μήνες πριν την υποβολή της νέας πρότασης (9/2/2007) από την Επιτροπή, δηλ. τον Αύγουστο του 2006, συνέβη μία πολύ σοβαρή περιβαλλοντική ρύπανση (με την εκφόρτωση από το βυτιοφόρο «Probo Koala» 500 περίπου τόνων τοξικών αποβλήτων στο Αμπιτζάν της Ακτής του Ελεφαντοστού), την οποία έλαβε υπόψη της η Επιτροπή, προκειμένου να ενισχύσει την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, θέτοντας τέρμα στα «ασφαλή καταφύγια» του περιβαλλοντικού εγκλήματος, ιδίως με τη μορφή της παράνομης μεταφοράς αποβλήτων. Στόχος της νέας Πρότασης της Επιτροπής ήταν να διασφαλιστεί ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου σε ολόκληρη την ΕΕ[5].

Με την πρόταση οδηγίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποχρέωνε τα κράτη μέλη να θεωρούν ως ποινικά αδικήματα ορισμένες σοβαρές ζημίες που προκαλούνται στο περιβάλλον και να διασφαλίζουν την αποτελεσματική επιβολή κυρώσεων κατά των

αδικημάτων αυτών. Επιπλέον, καθορίζονταν ελάχιστες αναγκαίες κυρώσεις για τα περιβαλλοντικά αδικήματα στο πλαίσιο των κρατών μελών, όπως η παράνομη εκπομπή επικίνδυνων ουσιών στον αέρα, στο έδαφος ή στα ύδατα, η παράνομη μεταφορά αποβλήτων, η παράνομη εμπορία ειδών που απειλούνται με εξαφάνιση, η παράνομη εμπορία ή χρήση ουσιών που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος και η παράνομη λειτουργία εργοστασίου στο οποίο αναπτύσσεται επικίνδυνη δραστηριότητα ή στο οποίο αποθηκεύονται επικίνδυνες ουσίες (άρθρο 3 της Πρότασης Οδηγίας). Επίσης, επισημάνθηκε η αναγκαιότητα να εφαρμόζονται ποινικές κυρώσεις, όπως η φυλάκιση, στις σοβαρές περιπτώσεις περιβαλλοντικής ρύπανσης, δεδομένου ότι είναι περισσότερο αποτρεπτικές σε σχέση με τις διοικητικές κυρώσεις, αφού όχι μόνο έχουν ολέθριες επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία και στο περιβάλλον, αλλά και εμποδίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας στον τομέα του περιβάλλοντος.

Στις περιπτώσεις ιδιαίζοντως σοβαρών αδικημάτων που διαπράττονται σε βάρος του περιβάλλοντος, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τα αδικήματα που έχουν προκαλέσει το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες προσώπων ή ουσιώδεις ζημιές στον αέρα, στο έδαφος, στα ύδατα, στα ζώα ή στα φυτά ή που έχουν διαπραχθεί στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης, τα κράτη μέλη όφειλαν να διασφαλίσουν την επιβολή μέγιστης ποινής φυλάκισης πέντε ετών τουλάχιστον και χρηματικών ποινών τουλάχιστον 750.000 ευρώ για τις εταιρίες, στο πλαίσιο της ευθύνης των νομικών προσώπων, που αναγνωρίζεται σε ορισμένες χώρες, όπου επιβάλλονται εκτός από διοικητικά πρόστιμα και ποινικές κυρώσεις. Επιπλέον, η πρόταση οδηγίας προέβλεπε πρόσθετες ή εναλλακτικές κυρώσεις, όπως την υποχρέωση καθαρισμού του περιβάλλοντος/αποκατάστασης των ζημιών που προκλήθηκαν ή τη δυνατότητα απαγόρευσης της λειτουργίας των επιχειρήσεων.

2.3. Η απόφαση του ΔΕΚ της 23/10/2007 στην υπόθεση C-440/2005 και η σχέση της οδηγίας 2008/99/ΕΚ με τις αντίστοιχες για τη θαλάσσια ρύπανση

Τα σοβαρά γεγονότα θαλάσσιας ρύπανσης από τα ναυάγια του «Prestige»[\[6\]](#),

το Νοέμβριο 2002 και του «Erika»^[7] το Δεκέμβριο 1999, πυροδότησαν νομοθετικές εξελίξεις στην Ευρώπη, σχετικά με την αντιμετώπιση τη ρύπανσης από τα πλοία. Κατέστη πλέον έντονα εμφανής σε ανώτατο πολιτικό επίπεδο εντός της ΕΕ η επείγουσα ανάγκη να ληφθούν ειδικά μέτρα για την καταπολέμηση της ρύπανσης από πλοία. Στη σύνοδο Κορυφής στην Κοπεγχάγη, στις 13 Δεκεμβρίου 2002, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων όλων των κρατών μελών της ΕΕ εξέφρασαν τις σοβαρές τους ανησυχίες σχετικά με το ατύχημα του Prestige και αναφέρθηκαν συγκεκριμένα στην ανάγκη λήψης περαιτέρω ειδικών μέτρων που θα αφορούν την ευθύνη και τις επακόλουθες κυρώσεις^[8]. Ειδικότερα, με το από 19/12/2002 Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου^[9] σημειώνεται ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθετεί τα συμπεράσματα του Συμβουλίου Υπουργών Μεταφορών της 6ης Δεκεμβρίου 2002^[10] και του Συμβουλίου Υπουργών Περιβάλλοντος της 9ης Δεκεμβρίου 2002^[11], όσον αφορά τη μεταγενέστερη έγκριση, το ταχύτερο δυνατό, περαιτέρω μέτρων για την ενίσχυση της ασφάλειας στη θάλασσα και την πρόληψη της ρύπανσης, αφού τα προταθέντα μέχρι τότε μέτρα δεν επαρκούσαν, προκειμένου να αποφευχθεί η επανάληψη παρόμοιων καταστροφών. Θεώρησε, δε, ότι το πεδίο εφαρμογής της επικείμενης οδηγίας για την περιβαλλοντική ευθύνη (εννοεί την Οδηγία 2003/80/ΔΕΥ για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου) έπρεπε να επεκταθεί, ούτως ώστε να εφαρμόζεται σε περιπτώσεις ρύπανσης, όπως π.χ. η ρύπανση της θάλασσας από πετρέλαιο, όπου οι ισχύουσες διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις που διέπουν την περιβαλλοντική ευθύνη και τις αποζημιώσεις παρέχουν ανεπαρκή προστασία.

Μετά ταύτα άνοιξε ο δρόμος για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου καταστολής της ρύπανσης ειδικά από πλοία, παράλληλα με την ήδη υποβληθείσα Πρόταση της Επιτροπής για την προστασία εν γένει του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, αφού κατέστη σαφές ότι μέχρι τότε ήταν πολύ μικρό το ποσοστό των εντοπιζόμενων πλοίων τα οποία προέβαιναν σε παράνομες απορρίψεις και ακόμα μικρότερος ο αριθμός των υπευθύνων στους οποίους ασκείτο ποινική δίωξη.

Στις 23 Οκτωβρίου 2007, όμως, το ΔΕΚ ακύρωσε την Απόφαση - Πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ, δηλώνοντας ότι η ποινική αρμοδιότητα της Κοινότητας μπορεί να ασκείται μόνον μέσω Οδηγιών, να προσδιορίζει μόνο τις συμπεριφορές που πρέπει να αναχθούν σε ποινικά αδικήματα, χωρίς να καθορίζει το είδος και το ύψος των απειλούμενων ποινικών κυρώσεων, διότι αυτά προσδιορίζονται από τα κυριαρχικά από

τα κράτη μέλη[12]. Μετά την ακύρωση της απόφασης πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ από το ΔΕΚ, στις 23 Οκτωβρίου 2007, κατέστη αναγκαία η τροποποίηση του αρχικού κειμένου της πρότασης της Επιτροπής (9/2/2007) σχετικά με την οδηγία που αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου[13], αφού με την ως άνω απόφαση το ΔΕΚ διατύπωσε σαφώς ότι ο προσδιορισμός του είδους και ύψους των ποινικών κυρώσεων, τις οποίες τα κράτη μέλη απαιτείται να καθορίσουν, δεν είναι Κοινοτική αρμοδιότητα. Έτσι πολλές από τις προτεινόμενες αρχικές διατάξεις της Πρότασης, που είχαν σχέση με τον προσδιορισμό του είδους και του ύψους της ποινικής κύρωσης κατά φυσικού ή νομικού προσώπου απαλείφθηκαν από το τελικό κείμενο της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ.

4. Η Οδηγία 2008/99/ΕΚ για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου

4.1. Τυποποίηση αδικημάτων σύμφωνα με την Οδηγία. Σύγκριση με εθνική νομοθεσία

Ο ορισμός των αδικημάτων ως επί το πλείστον ανταποκρίνεται στους ορισμούς που περιλαμβάνονται στην απόφαση πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ, με μοναδικές διαφοροποιήσεις που συνίστανται στο ότι τα αδικήματα αναφέρονται σε «υλικά» και όχι σε «ουσίες», δεδομένου ότι πρόκειται για γενικότερο όρο, ενώ έχει προστεθεί αδίκημα το οποίο αφορά την παράνομη και ουσιαστική υποβάθμιση προστατευόμενου οικολογικού ενδιαφέροντος. Επιπλέον, περιλήφθηκε ειδικό αδίκημα που αφορά την παράνομη μεταφορά αποβλήτων, λαμβάνοντας υπόψη τη νέα κοινοτική νομοθεσία, όπως διαμορφώθηκε με τον υπ' αριθ. 1013/2006 Κανονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Συγκεκριμένα, τυποποιούνται ως αδικήματα, εκ προθέσεως ή εκ βαριάς αμέλειας (άρθρο 3 Οδηγίας): α) η απόρριψη, εκπομπή ή εισαγωγή ποσότητας υλικών ή

ιοντίζουσας ακτινοβολίας στον αέρα, το έδαφος ή το νερό, β) η συλλογή, μεταφορά, ανάκτηση ή διάθεση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρησιακής εποπτείας των πράξεων αυτών και της επακόλουθης συντήρησης των εγκαταστάσεων διάθεσης, και συμπεριλαμβανομένων δράσεων που εκτελούνται από εμπόρους ή μεσίτες (διαχείριση των αποβλήτων) που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν τον θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες, σε πρόσωπα, ή ουσιαστικές βλάβες, στην ποιότητα του αέρα, στην ποιότητα του εδάφους ή στην ποιότητα του νερού, ή στα ζώα ή τα φυτά, γ) η αποστολή αποβλήτων, οσάκις η δραστηριότητα αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2 παράγραφος 35 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1013/2006 για τις μεταφορές αποβλήτων και διενεργείται σε μη αμελητέα ποσότητα, ανεξάρτητα από το εάν εκτελείται ως ενιαία μεταφορά ή ως πολλαπλές μεταφορές που φαίνονται αλληλένδετες, δ) η λειτουργία μονάδας, η οποία εκτελεί επικίνδυνες δραστηριότητες ή στην οποία αποθηκεύονται ή χρησιμοποιούνται επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα, ε) η παραγωγή, η επεξεργασία, ο χειρισμός, η χρήση, η κατοχή, η αποθήκευση, η μεταφορά, η εισαγωγή, η εξαγωγή ή η διάθεση πυρηνικών υλικών ή άλλων επικινδύνων ραδιενεργών ουσιών που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν θάνατο ή σοβαρή σωματική βλάβη σε πρόσωπα ή ουσιαστική βλάβη στην ποιότητα του αέρα, την ποιότητα του εδάφους ή την ποιότητα του νερού, ή στα ζώα ή τα φυτά, στ) η θανάτωση, ο αφανισμός, η κατοχή ή η σύλληψη προστατευόμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή πανίδας, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που η συμπεριφορά αφορά αμελητέα ποσότητα αυτών των ειδών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησης των ειδών, ζ) η εμπορία με προστατευόμενα είδη άγριας πανίδας ή χλωρίδας ή μερών ή παραγώγων αυτών, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που η συμπεριφορά αφορά αμελητέα ποσότητα των ειδών αυτών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησης των ειδών, η) κάθε συμπεριφορά που προκαλεί την ουσιαστική υποβάθμιση οικολογικού ενδιαφέροντος εντός προστατευόμενης περιοχής, θ) η παραγωγή, εισαγωγή, εξαγωγή, διάθεση στην αγορά ή η χρήση ουσιών που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος.

Ως επιβαρυντικές περιστάσεις, για τις οποίες προβλέπεται αυστηρότερο πλαίσιο ποινής, είναι το ιδιαίτερα σοβαρό αποτέλεσμα κάποιου εκ των αναφερομένων αδικημάτων (εκ του αποτελέσματος), όπως ο θάνατος ή η σοβαρή σωματική βλάβη προσώπου ή η ουσιαστική βλάβη του περιβάλλοντος ή ακόμη η διάπραξη του αδικήματος στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης, όπως η τελευταία επιβαρυντική περίπτωση ρητά αναφέρεται και στο κείμενο της ακυρωθείσας Απόφασης-Πλαίσιο

2005/667/ΔΕΥ, για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου καταστολής της ρύπανσης από πλοία. Καθορίζονται, λοιπόν, τέσσερα είδη επιβαρυντικών περιστάσεων που αποτελούν σε κάθε περίπτωση «τις σοβαρότερες των περιπτώσεων» υπό την έννοια της Οδηγίας, ήτοι η διάπραξη αδικημάτων στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης ή οι υποθετικές περιπτώσεις, όπου τα αδικήματα προξένησαν βαριές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα ή προκάλεσαν το θάνατό τους, ή προξένησαν σοβαρή ζημία στην ποιότητα του αέρα, του εδάφους, των υδάτων, σε είδη πανίδας ή χλωρίδας ή σε μέρη αυτών.

4.2. Ευθύνη νομικών προσώπων

Η Οδηγία 2008/99/ΕΚ, όπως και οι προηγούμενες Αποφάσεις - Πλαίσιο (2005/667/ΔΕΥ και 2003/80/ΔΕΥ), προβλέπει ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων στις περιπτώσεις τέλεσης αδικημάτων κατά του φυσικού περιβάλλοντος, όπως αυτά τυποποιούνται στο άρθρο 3 της Οδηγίας. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 6 της Οδηγίας, εφόσον υπάρξει ωφέλεια από την τέλεση των αδικημάτων του άρθρου 3, προβλέπεται η δυνητική ευθύνη από οιοδήποτε πρόσωπο, το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση εντός του νομικού προσώπου και ενεργεί ατομικά ή ως μέλος οργάνου του, έχοντας α) εξουσία αντιπροσώπευσης του, β) εξουσία λήψης αποφάσεων εξ ονόματός του ή γ) εξουσία άσκησης ελέγχου εντός του νομικού προσώπου. Επίσης, τα νομικά πρόσωπα είναι δυνατό να θεωρηθούν υπεύθυνα και στην περίπτωση που η έλλειψη εποπτείας ή ελέγχου, από το υπεύθυνο πρόσωπο, κατέστησε δυνατή τη διάπραξη αδικήματος του άρθρου 3, χωρίς να αποκλείεται παράλληλα η ποινική δίωξη κατά συγκεκριμένων φυσικών προσώπων ως δραστών.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 7 της Οδηγίας ορίζεται ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, ώστε να εξασφαλίσουν ότι τα νομικά πρόσωπα, τα οποία θεωρούνται υπεύθυνα βάσει του ανωτέρω άρθρου τιμωρούνται με αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις. Δεν διευκρινίζεται, δηλαδή, κατά πόσο η ευθύνη των νομικών προσώπων πρέπει να είναι ποινική. Κατά συνέπεια τα κράτη μέλη που δεν αναγνωρίζουν την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων στο εθνικό τους δίκαιο, όπως η Ελλάδα, δεν είναι υποχρεωμένα να

αλλάξουν το εθνικό τους σύστημα, ώστε να εναρμονιστούν με τις επιταγές της Οδηγίας.

Η διατύπωση του άρθρου 7 της Οδηγίας είναι συνέπεια της απόφασης του ΔΕΚ της 23/10/2007 (C-440/05), σύμφωνα με την οποία κρίθηκε ότι ο καθορισμός του είδους και του ύψους των επιβαλλόμενων ποινικών κυρώσεων, και για τα νομικά πρόσωπα όπως για τα φυσικά, δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Κοινότητας, ενώ η αρχική Πρόταση της Επιτροπής συμπεριελάμβανε ποινικές και διοικητικές κυρώσεις για τα νομικά πρόσωπα, τα οποία θα ήταν υπεύθυνα για τέλεση αδικήματος κατά του περιβάλλοντος, διαβαθμίζοντας το ύψος των προστίμων, ανάλογα με τον βαθμό υπαιτιότητας[14].

4.3. Ζητήματα δικαιοδοσίας

Στην Οδηγία 2008/99/EK, όπως και στην Οδηγία 2005/35/EK για τη ρύπανση από πλοία, δεν υπάρχει διάταξη, ορίζουσα ζητήματα δικαιοδοσίας, σε αντίθεση με την οδηγία-πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ και την απόφαση πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ.

Η οδηγία-πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ στο άρθρο 8 ορίζει ότι η δικαιοδοσία των κρατών μελών για την πάταξη περιβαλλοντικών αδικημάτων εκτείνεται, στις κάτωθι περιπτώσεις. Αν τα αδικήματα διαπράττονται: α) εν όλω ή εν μέρει στο έδαφός του, ακόμη και εάν οι συνέπειες του αδικήματος εκδηλώνονται εξ ολοκλήρου σε άλλο τόπο, β) επί σκάφους ή αεροσκάφους εγγεγραμμένου στο νηολόγιό του ή υπό τη σημαία του, γ) για λογαριασμό νομικών προσώπων που εδρεύουν στο έδαφός του, δ) από υπήκόο του, εφόσον το αδίκημα θεωρείται αξιόποιο στον τόπο τέλεσης ή εφόσον ο τόπος τέλεσης δεν υπάγεται σε καμία εδαφική δικαιοδοσία.

Οι ως άνω περιπτώσεις εμπεριέχονται στην αναλυτικότερη και λεπτομερέστερη διάταξη του άρθρου 7 της Απόφασης-Πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ, η οποία καθορίζει τη δικαιοδοσία των κρατών μελών επί αδικημάτων θαλάσσιας ρύπανσης, με την προϋπόθεση, όμως, να το επιτρέπει το διεθνές δίκαιο. Συγκεκριμένα, η Απόφαση-Πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ καλύπτει τις απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών από πλοία στη θάλασσα, που λαμβάνουν χώρα: α) εν μέρει ή εν όλω στο έδαφός του, β) στην

αποκλειστική οικονομική ζώνη του ή σε ισοδύναμη ζώνη καθορισθείσα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, γ) επί πλοίου που φέρει τη σημαία του, δ) από υπήκοό του, εάν το αδίκημα είναι ποινικώς κολάσιμο στον τόπο της τέλεσής του ή εάν ο τόπος της τέλεσης δεν εμπίπτει σε καμία εδαφική δικαιοδοσία, ε) προς όφελος νομικού προσώπου με καταστατική έδρα στο έδαφός του, στ) εκτός του εδάφους του, αλλά προκάλεσαν ή ενδέχεται να προκαλέσουν ρύπανση στο έδαφός του ή στην οικονομική ζώνη του, εφόσον το πλοίο ευρίσκεται εκουσίως σε λιμένα ή σε υπεράκτιο τερματικό σταθμό του κράτους μέλους και ζ) στην ανοικτή θάλασσα, εφόσον το πλοίο βρίσκεται εκουσίως σε λιμένα ή σε υπεράκτιο τερματικό σταθμό του κράτους μέλους.

4.4. Δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής

Στη Σύμβαση για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, του 1998, και συγκεκριμένα στο άρθρο 11 προβλέπεται δικαίωμα σε ομάδα, ίδρυμα ή ένωση, οι οποίες, σύμφωνα με το καταστατικό τους, έχουν ως στόχο την προστασία του περιβάλλοντος, να συμμετάσχουν στην ποινική διαδικασία που αφορά αδίκημα κατά του περιβάλλοντος.

Στην Ελλάδα, η κρατούσα άποψη στη Θεωρία είναι ότι το περιβάλλον προστατεύεται ως αυτοτελές έννομο αγαθό (κοινωνικό αγαθό με πολλαπλές εκφάνσεις), πέραν από τη σύνδεσή του με τα παραδοσιακά έννομα αγαθά (ανθρώπινη ζωή, υγεία), αποτελούμενο από τα ειδικά στοιχεία που το συνθέτουν (έδαφος, ατμόσφαιρα, νερό κ.λπ.), τα οποία και συνιστούν το προσβαλλόμενο υλικό αντικείμενο. Η άποψη αυτή αντλεί επιχείρημα από τη διάταξη του άρθρου 28 παρ. 1 του ν. 1650/86, δηλαδή από το γεγονός ότι η ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος τιμωρείται με τη διάταξη αυτή, χωρίς να χρειάζεται η συνδρομή οποιουδήποτε άλλου στοιχείου[15].

Με τη διάταξη αυτή η άποψη ότι το περιβαλλοντικό έγκλημα έλκει την απαξία του από τις συνέπειες που επιφέρει πάνω στην ανθρώπινη ζωή και υγεία, αποδυναμώνεται, διότι δεν μπορεί να δικαιολογήσει την περίπτωση της παρ. 1 του

άρθρου 28 του ν. 1650/86, όπου δεν διακρίνεται καθ' έλξη απαξία, αλλά αρκεί και μόνο το γεγονός της ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος και μόνον, προκειμένου να χαρακτηριστεί μία συμπεριφορά ως αξιόποινη.

Η αναγνώριση του περιβάλλοντος ως αυτοτελούς εννόμου αγαθού έχει συνέπειες και στο πεδίο της πολιτικής αγωγής. Αν λάβουμε υπόψη την κρατούσα άποψη, τότε πρέπει να αποκλεισθεί η παράσταση πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη για αδικήματα κατά του περιβάλλοντος, εφόσον το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό, από την προσβολή του οποίου, έμμεσα μόνο, θίγεται ένας αόριστος αριθμός ανθρώπων, ενώ δεν θίγονται άμεσα, και έτσι δεν δημιουργείται άμεση αξίωση αποζημίωσης όσων συμμετέχουν στη χρήση του περιβάλλοντος.

Σ' αυτό το συμπέρασμα συνηγορεί και η διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 28 ν. 1650/86, κατά την οποία επιτρέπεται να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγων το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε το περιβαλλοντικό αδίκημα και το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημιά, με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή, χωρίς, μάλιστα, να απαιτείται έγγραφη προδικασία^[16].

5. Αποκατάσταση του περιβάλλοντος

Στα κείμενα της Κοινοτικής νομοθεσίας, στις προτάσεις των οδηγιών αλλά και στις ίδιες της Οδηγίες, προβλέπεται ως δυνατότητα, τα κράτη μέλη να θεσπίζουν και άλλους τύπους κυρώσεων και πρόσθετα μέτρα, μεταξύ των οποίων είναι η υποχρέωση αποκατάστασης της προκληθείσας ζημίας, η απαγόρευση κρατικής επιχορήγησης, η μόνιμη ή προσωρινή απαγόρευση άσκησης μιας δραστηριότητας, η δικαστική εκκαθάριση, η δημοσίευση δικαστικής απόφασης κ.λπ., σχετικά με τα αδικήματα κατά του περιβάλλοντος.

Οι κανόνες αποζημίωσης, αντιστάθμισης και αποκατάστασης του

περιβάλλοντος κρίνονται ιδιαίτερα αποτελεσματικοί, ως πρόσθετα μέτρα, διότι τέτοιου είδους μέτρα έχουν μεγάλη σημασία για την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», ούτως ώστε οι δραστηριότητες που ενέχουν κινδύνους για το περιβάλλον να καλύπτονται από επαρκή ασφάλιση. Διαφορετικά θα υπάρχει ο επιπρόσθετος κίνδυνος αποφυγής της ευθύνης βάσει της αρχής αυτής, με αποτέλεσμα η αποκατάσταση της βλάβης να βαρύνει άλλους, πέραν από τους υπεύθυνους (π.χ. το Δημόσιο).

Στο ν. 1650/1986 υπάρχουν διατάξεις που υποχρεώνουν τους υπεύθυνους σε αποκατάσταση της ζημίας του περιβάλλοντος, αφού αποτελεί θεμελιώδη σκοπό του νόμου αυτού (άρθρο 1 περ. στ'). Ψλλωστε τέτοιες ενέργειες και μέτρα συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, μέσω της πρόληψης της υποβάθμισή του, της αποκατάστασης, διατήρησης και βελτίωσής του. Στο άρθρο 28, όπου ορίζονται οι ποινικές κυρώσεις για τα τελεσθέντα περιβαλλοντικά αδικήματα, παρέχεται δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στο Δημόσιο, στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και στο Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημιά, ούτως ώστε να αιτηθούν την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή. Παράλληλα με το άρθρο 29 θεσπίζεται αστική ευθύνη για αποζημίωση του ρυπαίνοντος το περιβάλλοντος.

Και στο ν. 743/1977 αναφέρονται διατάξεις που έχουν στόχο την αποκατάσταση του περιβάλλοντος και παράλληλα προβλέπεται η επιβολή διοικητικών κυρώσεων σ' αυτούς που δεν συμμορφώνονται^[17]. Επίσης, οι δαπάνες στις οποίες υποβλήθηκαν το Δημόσιο και οι Ο.Τ.Α. για την αποτροπή ή την αντιμετώπιση της ρύπανσης καταλογίζονται με αιτιολογημένη απόφαση της Αρχής, που εκδίδεται σε βάρος του υπεύθυνου που προκάλεσε τη ρύπανση και των ανωτέρω συνυπευθύνων. Για την εξασφάλιση, δε, της καταβολής των δαπανών αντιμετώπισης της ρύπανσης μπορεί να απαγορεύεται ο απόπλους του πλοίου. Τέλος, επιβάλλονται διοικητικές κυρώσεις (άρθρο 13), δηλαδή πρόστιμο μέχρι 3.000.000 δρχ. (8.804,11€) για κάθε ημέρα υπέρβασης της προθεσμίας που έχει ταχθεί για την αποκατάσταση.

6. Η ελληνική ποινική νομοθεσία

Με τις ήδη υπάρχουσες νομοθετικές διατάξεις η Ελλάδα έχει επαρκές οπλοστάσιο να αντιμετωπίσει τις αξιόποινες συμπεριφορές κατά του περιβάλλοντος, τόσο σε ποινικό όσο και σε διοικητικό επίπεδο. Ο εθνικός νομοθέτης έχει την ευκαιρία, ενόψει της εναρμόνισης της εγχώριας νομοθεσίας μας με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ, μέχρι την 26η Δεκεμβρίου 2010, να υιοθετήσει μερικές βελτιωτικές κυρίως αλλαγές, στους ήδη ισχύοντες νόμους 1650/1986 και 743/1977. Οι αλλαγές αυτές πρέπει να στοχεύουν στην επίλυση συγκεκριμένων διαφορών που υφίστανται στους δυο νόμους, δεδομένου ότι πολλές διατάξεις του ν. 1650/86 αφορούν σε ζητήματα του υδάτινου οικοσυστήματος γενικότερα. Συνεπώς, η λειτουργία της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος μέσω των δυο νόμων θα πρέπει να είναι, εξ επόψεως ποινικού δόγματος, σαφώς ορισμένη, όσον αφορά στους ορισμούς των εννοιών και τις αντικειμενικές υποστάσεις των αξιόποινων συμπεριφορών.

Μετά τη συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος το έτος 1975, με τη θέσπιση του άρθρου 24 παρ. 1 Συντ., το σημαντικότερο εσωτερικό νομοθέτημα είναι ο ν. 743/77, όπως κωδικοποιήθηκε με το π.δ. 55/1998, για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, ενώ το 1986 ψηφίσθηκε ο ν. 1650/1986, ο οποίος αποτελεί μέχρι και σήμερα, κατόπιν και της τροποποίησής του με το ν. 3010/2002[18], το βασικό θεσμικό πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας στη χώρα μας[19].

Στο ήδη υπάρχον, λοιπόν, νομοθετικό πλαίσιο ανακύπτουν μία σειρά από ζητήματα ποινικού ενδιαφέροντος που χρήζουν αναφοράς σχετικά με την αποσαφήνιση της σχέσης των δυο νομοθετημάτων, διότι ο ν. 743/1997 αν και προγενέστερος είναι πιο συγκεκριμένος από τον ν. 1650/86, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα εφαρμογής των ποινικών τους διατάξεων σε ορισμένες περιπτώσεις, κυρίως με τις διατάξεις ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου του ν. 1650/86, οι οποίες καταλαμβάνουν αρρύθμιστη ύλη από το ν. 743/77[20]. Ειδικότερα, τα αναφερόμενα ερωτήματα είναι τα εξής:

6.1. Το πρώτο ερώτημα που ανακύπτει είναι εάν στο άρθρο 28 παρ. 1α του ν. 1650/86[21] εμπίπτει ή όχι η σοβαρή κατά την έννοια του άρθρου 13 παρ.1 του ν. 743/77 ρύπανση κατά της θάλασσας ή η μη προβλεπόμενη ως αξιόποινη συμπεριφορά

στο ν. 743/77 «υποβάθμιση» περιβάλλοντος.

6.2. Ερώτημα τίθεται αν εμπίπτει στο άρθρο 28 παρ. 1 του ν. 1650/86 η χωρίς άδεια ή καθ' υπέρβαση της αδείας άσκηση δραστηριότητας, επιχειρήσεως κ.λπ. που «υποβαθμίζει» το θαλάσσιο περιβάλλον, αφ' ης στιγμής δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη ποινικού αδικήματος στο ν. 743/77.

6.3. Εν συνεχεία, σε περίπτωση επέλευσης βαριάς σωματικής βλάβης ή θανάτου, συνεπεία της πρόκλησης σοβαρής θαλάσσιας ρύπανσης, προκύπτει ζήτημα αν θα εφαρμοστεί η διάταξη του άρθρου 28 παρ. 3 εδ.β' και γ' του ν. 1650/86 που καθορίζει κακούργημα εκ του αποτελέσματος [\[22\]](#), με απειλούμενη ποινή κάθειρξης μέχρι δέκα ετών ή το άρθρο 13 του ν. 743/77 σε συνδυασμό με τις οικείες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα (ανθρωποκτονία, ή σωματική βλάβη από αμέλεια κ.λπ.).

6.4. Περαιτέρω τίθεται ζήτημα εφαρμογής της διάταξης της παρ. 5 του άρθρου 28 Ν.1650/86, σχετικά με το αν οι πρόεδροι του Δ.Σ. νομικών προσώπων τιμωρούνται ως αυτουργοί για κάθε πράξη ή παράλειψη που εμπίπτει στην παρ. 1 του ν.1650/86, και στις περιπτώσεις ρυπάνσεως του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

6.5. Ομοίως, ερωτάται αν υφίσταται δικαίωμα πολιτικής αγωγής υπέρ του Δημοσίου, κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 28 παρ. 7 του ν. 1650/86 και στα αδικήματα κατά του θαλάσσιου περιβάλλοντος, στη δικαιοδοσία του οποίου (Δημοσίου), άλλωστε, και μόνο το θαλάσσιο περιβάλλον ανήκει [\[23\]](#).

6.6. Τέλος, ερωτάται αν πρέπει να ισχύει η προβλεπόμενη για τα εκ δόλου πλημμελήματα του άρθρου 28 παρ. 1 του ν. 1650/86 έμπρακτη μετάνοια (παρ. 6), και στην εκ δόλου θαλάσσια ρύπανση, για την οποία δεν ισχύει η δυνατότητα αυτή, παρά μόνον για την εξ αμελείας τελούμενη.

Τα ανωτέρω ζητήματα καταδεικνύουν την ανάγκη εναρμόνισης των δυο νομοθετημάτων, η οποία ανεπαρκώς αντιμετωπίστηκε με τη μεταβατική διάταξη του άρθρου 32 του ν. 1650/86, δημιουργώντας περισσότερα δογματικά προβλήματα εξ όψεως ποινικού δικαίου, σε σχέση με αυτά που έλυσε, Διότι, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι το πεδίο των αξιόποινων προσβολών του θαλάσσιου περιβάλλοντος διαγράφεται στο ν. 743/77 ως *lex specialis* και δεν υπάρχει περιθώριο διεύρυνσης (π.χ.

με την υπαγωγή πράξεων μη σοβαρής ρύπανσης στο άρθρο 28 παρ. 1α του ν. 1650/86) ή συστολής του (π.χ. με την εφαρμογή της παρ.6 σε περιπτώσεις εκ δόλου θαλάσσιας ρύπανσης), τότε θα οδηγηθούμε στο άτοπο της ηπιώτερης ποινικής μεταχείρισης των θαλάσσιων αδικημάτων ή σε ορισμένες περιπτώσεις (όπως της μη εφαρμογής των συνεπειών της έμπρακτης μετάνοιας στην εκ δόλου θαλάσσια ρύπανση) σε αυστηρότερη μεταχείριση του δράστη[24].

Μετά ταύτα η νομοθετική αποσαφήνιση της σχέσης των δυο νομοθετημάτων παρίσταται αναγκαία και η εναρμόνιση της εγχώριας νομοθεσίας μας προς την Οδηγία 2008/99/EK και 2005/35/EK αποτελεί μοναδική ευκαιρία βελτίωσης της εφαρμογής και λειτουργίας των ποινικών διατάξεων των ανωτέρω νόμων για την προστασία του περιβάλλοντος από αξιόποινες συμπεριφορές.

7. Επίμετρο

Στις μέρες μας γίνεται ολοένα και περισσότερο λόγος, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, για τη δραστική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών αδικημάτων προς ενδυνάμωση της περιβαλλοντικής μέριμνας, της διεύρυνσης του περιβαλλοντικού κεκτημένου και της οικολογικής συνείδησης. Ειδικότερα, βασικός στόχος για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή παραμένει η αποτελεσματική εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου στον τομέα του περιβάλλοντος, με συνδυασμό των εξής: νομοθετική και μετανομοθετική δραστηριότητα που αποβλέπει στην πρόληψη των παραβιάσεων, ανταπόκριση στις συγκεκριμένες ανησυχίες του ευρωπαϊκού κοινού και αμεσότερη και δραστικότερη διαχείριση των σοβαρότερων παραβάσεων[25].

Σημαντικό ρόλο για την επίλυση διαφορών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο απορρέουσες από την κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία διαδραματίζει η σύμβαση του Aarhus «για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος»[26]. Η σύμβαση του Aarhus, στην οποία η Κοινότητα είναι συμβαλλόμενο μέρος, αναφέρεται εκτεταμένα στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα. Η εν λόγω

Σύμβαση και η Οδηγία 2003/4/EK (για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες), που επιβάλλουν την ευαισθητοποίηση του κοινού, (απαραίτητη προϋπόθεση για την οποία είναι η πρόσβαση των πολιτών στην περιβαλλοντική πληροφορία), ώθησαν τον Θεσμό του Συνηγόρου του Πολίτη^[27] να επιζητήσει μια περισσότερο οργανωμένη επικοινωνία με τους πολίτες για τα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, προκειμένου να ασκεί διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις προσβολών κατά του περιβάλλοντος, ακόμη κι εάν επηρεάζει δικαιώματα τρίτων σε περιπτώσεις προφανούς παρανομίας ή προστασίας του περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο αυτό ο Συνήγορος του Πολίτη για το περιβάλλον εξετάζει αναφορές που σχετίζονται με παραβάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, αυθαίρετες παρεμβάσεις στο οικιστικό και πολιτιστικό περιβάλλον και γενικότερη υποβάθμιση της ποιότητας ζωής. Μεταξύ άλλων, η Αρχή παρεμβαίνει για την ολοκλήρωση βασικών έργων υποδομής, όπως είναι τα συστήματα ελέγχου του πόσιμου νερού, τα δίκτυα αποχέτευσης και οι χώροι υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, τον αποτελεσματικό έλεγχο της αυθαίρετης δόμησης, την εγκατάσταση και λειτουργία σταθμών βάσης κινητής τηλεφωνίας, τις προϋποθέσεις για τη λειτουργία καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος, το χαρακτηρισμό δασικών εκτάσεων, στις παραβιάσεις που συντελούνται σε ζώνες περιβαλλοντικής προστασίας, την περιβαλλοντική αδειοδότηση επιχειρήσεων, την πρόσβαση των πολιτών σε περιβαλλοντικές πληροφορίες κ.λπ.

Περαιτέρω, στην Ελλάδα λειτουργεί ο θεσμός του Εισαγγελέα Περιβάλλοντος από το 1998, μολόντι είναι άγνωστος στο ευρύ κοινό, κυρίως λόγω του περιορισμένου ρόλου του, ελλείψει υποδομών, τεχνογνωσίας και υπηρεσιών που τον πλαισιώνουν, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Με την ΥΑ 151/1998 (ΦΕΚ Β 1017/1998), που αφορά τον κανονισμό Εσωτερικών Υπηρεσιών Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών, παρέχεται η αρμοδιότητα στον Εισαγγελέα Περιβάλλοντος να εποπτεύει τους αρμόδιους προανακριτικούς υπαλλήλους στο έργο της προανακρίσεως και της προκαταρκτικής εξετάσεως επί αδικημάτων του Δασικού Κώδικα και, εν γένει, παραβάσεων απαγορευτικών και προστατευτικών διατάξεων που αφορούν το περιβάλλον. Έχει την εξουσία να αναθέτει σ' αυτούς την ενέργεια ανακριτικών πράξεων και να παρίσταται κατ' αυτές. Επίσης, ασκεί την ποινική δίωξη επί όλων των σχετικών μηνύσεων, πορισμάτων, καταγγελιών, πλην αυτοφώρων και επεξεργάζεται τις προκαταρκτικές δικογραφίες (άρθρο 18).

Ο Προϊστάμενος της Εισαγγελίας Εφετών ορίζει τον εισαγγελέα Περιβάλλοντος, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, διερευνά την τέλεση των αξιόποινων πράξεων -που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος- και στη συνέχεια ασκεί ποινική δίωξη κατά των προσώπων που θα εξακριβωθεί ότι είναι υπαίτια των παραβάσεων. Λειτουργεί αυτεπάγγελτα, με αποτέλεσμα να μην είναι απαραίτητες οι καταγγελίες πολιτών, ενώ μπορεί να λαμβάνει γνώση από πληροφορίες από τον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, αξιολογεί τις πληροφορίες που έχει και, εφόσον εμπίπτει στην αρμοδιότητά του, επεμβαίνει. Έχει, δε, συνεργασία με τους επιθεωρητές περιβάλλοντος, οι οποίοι ωστόσο δεν θεωρούνται προανακριτικοί υπάλληλοι.

Συγκεκριμένα με το ν. 2947/2001 (ΦΕΚ Α'228/9.10.2001)[28], συστήθηκε στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων «Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος» (Ε.Υ.Ε.Π.), η οποία υπάγεται απευθείας στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων[29] και η οποία αντικατέστησε το προγενέστερα συσταθέν Ειδικό Σώμα Ελεγκτών για την Προστασία του Περιβάλλοντος (Ε.Σ.Ε.Π.Π.), που τελούσε υπό την εποπτεία του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και του οικείου νομάρχη ή περιφερειάρχη[30].

Οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος της Ε.Υ.Ε.Π. μπορούν να διενεργούν αυτοψίες σε κάθε δημόσιο ή ιδιωτικό έργο ή δραστηριότητα που υπάγεται στις διατάξεις περί προστασίας περιβάλλοντος ή επιβάλλεται για την αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων τους και να προβαίνουν σε ελέγχους και μετρήσεις, καθώς και στη συλλογή κάθε χρήσιμου κατά την κρίση τους στοιχείου για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ε.Υ.Ε.Π. Μετά, δε, από κάθε έλεγχο συντάσσεται έκθεση αυτοψίας από τον Επιθεωρητή ή το κλιμάκιο Επιθεωρητών που ενήργησαν τον έλεγχο. Εφόσον διαπιστωθεί παράβαση της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος ή των περιβαλλοντικών όρων που έχουν επιβληθεί, συντάσσεται σχετική έκθεση ελέγχου η οποία επιδίδεται στον παραβάτη, ο οποίος ταυτόχρονα καλείται σε απολογία. Σε περίπτωση που με την έκθεση διαπιστώνεται ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή άλλη παράβαση από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 30 του ν. 1650/1986, η Ε.Υ.Ε.Π. εισηγείται την επιβολή προστίμου, ανάλογα με τη σοβαρότητα της παράβασης.

Γίνεται, μετά ταύτα, αντιληπτό ότι η επαρκής ενεργοποίηση των υφιστάμενων νομοθετικών διατάξεων, των Φορέων πρόληψης και προστασίας, η στήριξη των ανωτέρω θεσμών και η απάλειψη των νομοτεχνικών δυσλειτουργιών, με την ευκαιρία της ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, σίγουρα θα οδηγήσει στην ποιοτική αναβάθμιση του ποινικού νομοθετικού πλαισίου για την αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος. Ειδικότερα, όμως, ως προς το ζήτημα της ποινικής αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών αδικημάτων, λεκτέα και τα ακόλουθα:

Η πρόκληση σοβαρών βλαβών στο περιβάλλον πρέπει να θεωρείται διεθνές έγκλημα, με όλες τις συνέπειες ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου που συνεπάγεται αυτός ο χαρακτηρισμός. Το περιβάλλον πρέπει εν γένει να θεωρηθεί ως έννομο αγαθό με οικουμενική εμβέλεια έτσι, ώστε να είναι δυνατή η προστασία του σε όλες τις χώρες, σύμφωνα και με το πνεύμα των διεθνών και ευρωπαϊκών νομοθετικών κειμένων. Είναι, δε, σκόπιμο οι προστατευτικές του περιβάλλοντος, κατά τις σπουδαιότερες τουλάχιστον πτυχές του, ποινικές διατάξεις να περιληφθούν σε ένα ιδιαίτερο Κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα. Αυτό θα είναι, χωρίς αμφιβολία, ωφέλιμο για την εμπέδωση της περιβαλλοντικής συνείδησης. Παράλληλα, λόγω της οικουμενικότητας του εννόμου αγαθού, ενδείκνυται η ένταξή του στο άρθρο 8 ΠΚ (αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης).

Το ποινικό δίκαιο είναι δίχως αμφιβολία ένα από τα πολλά μέσα, που είναι ανάγκη να επιστρατευθούν για τη διατήρηση και την προαγωγή του φυσικού εν γένει περιβάλλοντος. Η διαπίστωση αυτή δεν πρέπει εν τούτοις να παρασύρει στην υπερτίμηση των πραγματικών δυνατοτήτων συμβολής του ποινικού δικαίου στην αντιμετώπιση του οξύτατου αυτού προβλήματος της κοινωνία μας. Το ποινικό δίκαιο διαθέτει ορισμένες ιδιότητες, που το καθιστούν ιδιαιτέρως ελκυστικό για την εκάστοτε πολιτική εξουσία. Οι ποινικοί νόμοι ψηφίζονται γρήγορα και δεν κοστίζουν τίποτε. Ακόμα διαθέτουν μια μοναδική συμβολική δύναμη και επιτρέπουν στην κρατική εξουσία να εμφανίζεται ισχυρή και αποτελεσματική. Η εντυπωσιάζουσα πληθωρικότητα στην παραγωγή ποινικών νόμων συγκαλύπτει πολύ συχνά την παράλειψη αναλήψεως των αναγκαίων (αλλά δαπανηρών) πρωτοβουλιών στον τομέα της οικονομίας και της ανάληψης του κοινωνικού κόστους της προστασίας του περιβάλλοντος [\[31\]](#).

Το μείζον αυτό κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα παρουσιάζει τα τελευταία έτη

αυξημένη κρισιμότητα και στον ελληνικό χώρο, με τις αλληπάλληλες αρνητικές επεμβάσεις στο ευρύτερο περιβάλλον, όπως την ατμοσφαιρική ποιότητα των πόλεων, την καταστροφή της πανίδας και χλωρίδας, την ολέθρια συρρίκνωση του δασικού μας πλούτου κ.λπ.[\[32\]](#).

Αν δεν υπάρχει πολιτική βούληση, διαφανής δημόσια διοίκηση, αυστηροί ελεγκτικοί μηχανισμοί και, τέλος, επαγρύπνηση της κοινωνίας των Πολιτών, κανένα ποινικό σύστημα δεν μπορεί να εγγυηθεί την αποτροπή περιβαλλοντικών καταστροφών που προκαλούνται από ασύδοτες και ανεξέλεγκτες ανθρώπινες δραστηριότητες, στο όνομα του κέρδους, που υποθηκεύουν τη μοίρα των μελλουσών ανθρωπίνων γενεών.

Το άρθρο αποτελεί εισήγηση στο Συνέδριο με θέμα «Περιβαλλοντική ευθύνη: Θεωρητικές εξελίξεις και ζητήματα εφαρμογής», που πραγματοποιήθηκε στις 26-27 Ιουνίου 2009.

[\[1\]](#) Συγκεκριμένα, το άρθρο 2 περιλαμβάνει ειδικές περιβαλλοντικές παραβάσεις, οι οποίες τελούνται εκ προθέσεως, με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος εν γένει, δηλαδή του αέρα, του εδάφους και των υδάτων, αλλά και της ανθρώπινης ζωής, των μνημείων, των ζώων και φυτών από περιβαλλοντικούς κινδύνους. Με το άρθρο 3 ποινικοποιείται η εξ αμελείας τέλεση των ανωτέρω αδικημάτων και προβλέπεται η δυνατότητα, το συμβαλλόμενο κράτος να τιμωρεί ποινικά την τέλεση των ανωτέρω αδικημάτων, όταν διαπράττονται μόνον από βαρεία αμέλεια και όχι ελαφρά (κατά το αγγλοσαξωνικό πρότυπο).

[\[2\]](#) Αξίζει να σημειωθούν κυρίως τα ακόλουθα Συμπεράσματα: το υπ' αριθμ. 36 συμπέρασμα, όπου αναφέρεται η αμοιβαία αναγνώριση των προδικαστικών διατάξεων που εκδίδονται από τις δικαστικές αρχές, (συγκεκριμένα, εξασφάλιση αποδείξεων και κατάσχεση), αποδοχή των αποδεικτικών στοιχείων που νομίμως συγκεντρώνονται από τις αρχές ενός κράτους μέλους ενώπιον των δικαστηρίων των άλλων κρατών μελών, το Συμπέρασμα Νο 43 που καθορίζει τη συνεργασία μεταξύ των αρχών των κρατών μελών κατά τη διερεύνηση του διασυνοριακού εγκλήματος, τη σύσταση κοινών ερευνητικών ομάδων (ως πρώτο βήμα, για την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου ναρκωτικών και της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και της τρομοκρατίας) και, ιδίως, το Συμπέρασμα Νο 48, στο οποίο ρητώς αναφέρεται ότι η περιβαλλοντική

εγκληματικότητα είναι μεταξύ των τομέων στους οποίους θα πρέπει να επικεντρωθούν οι προσπάθειες, ώστε να συμφωνηθούν κοινοί ορισμοί, κατηγορίες και κυρώσεις στα εθνικά ποινικά δίκαια.

[3] Στις 26/6/2001, η Επιτροπή, παράλληλα με την πρωτοβουλία της Δανίας (που ανέλαβε τον Φεβρουάριο του 2000 τη σύνταξη απόφασης πλαίσιο σχετικά με την καταπολέμηση του σοβαρού περιβαλλοντικού εγκλήματος), κατέθεσε Πρόταση Οδηγίας σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου. Στην αιτιολογική έκθεση της προτεινόμενης Οδηγίας επισημαίνεται ότι η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν κατά πολύ προτιμότερη από τη Δανική πρωτοβουλία, διότι αφενός το ποινικό δίκαιο δεν υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφετέρου η πρόταση όριζε μόνο κάποιες ελάχιστες προδιαγραφές, αφήνοντας έτσι τα κράτη μέλη ελεύθερα να θεσπίζουν και περαιτέρω ποινικές κυρώσεις, αναδεικνύοντας τα πλεονεκτήματα της επιλογής έκδοσης οδηγίας, βάσει του πρώτου πυλώνα (διαδικασία συναπόφασης), σε αντίθεση με την απόφαση - πλαίσιο. Εντούτοις, τόσο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο όσο το Συμβούλιο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων εξέδωσαν ευνοϊκή γνώμη για την πρωτοβουλία του Βασιλείου της Δανίας με αντικείμενο την έκδοση απόφασης-πλαίσιο και συμφώνησαν να δημιουργηθεί ένα τέτοιου είδους κεκτημένο στον τομέα των περιβαλλοντικών αδικημάτων, μέσω της προσπάθειας που είχε αναλάβει η Δανία για την έκδοση απόφασης- πλαισίου.

[4] COM/2007/0051 και τελικό κείμενο - COD 2007/0022.

[5] Χαρακτηριστική είναι η δήλωση σχετικά με το συμβάν της Ακτής του Ελεφαντοστού, του αρμόδιου για το περιβάλλον Επιτρόπου κ. Σταύρου Δήμα, ο οποίος έλαβε μέρος κατά την εκπόνηση των εργασιών υποβολής της Πρότασης Οδηγίας του 2007 και στη συνέχεια έκδοσης της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, «η πρόσφατη καταστροφή που προκλήθηκε από την απόρριψη επικίνδυνων αποβλήτων στην Ακτή του Ελεφαντοστού καταδεικνύει τις ολέθριες επιπτώσεις που μπορούν να έχουν τα περιβαλλοντικά εγκλήματα στους ανθρώπους και στο περιβάλλον. Υπογραμμίζει για άλλη μία φορά πόσο επιτακτικά αναγκαίο είναι να βελτιώσουμε την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ώστε να αποφύγουμε την επανάληψη τέτοιων περιστατικών», ενώ ο Αντιπρόεδρος της Επιτροπής κ. *Franco Frattini*, αρμόδιος για τη δικαιοσύνη, την ελευθερία και την ασφάλεια, δήλωσε ότι «η προτεινόμενη οδηγία είναι καθοριστικής σημασίας για να πάψουν πλέον οι δράστες να επωφελούνται από τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των ποινικών συστημάτων των κρατών μελών σε βάρος του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος. Δεν μπορούμε να ανεχθούμε ασφαλή καταφύγια για το περιβαλλοντικό έγκλημα στην ΕΕ».

[6] Στις 13 Νοεμβρίου 2002, το PRESTIGE, πετρελαιοφόρο μονού κύτους, ηλικίας 26 ετών, με σημαία των Νήσων Μπαχάμας, με φορτίο 77 000 τόννων βαρέος μαζούτ,

έπαθε σοβαρές ζημίες ενώ έπλεε στα ανοικτά των ακτών της Γαλικίας. Η επιχείρηση ρυμούλκησης του, η οποία δυσκολεύτηκε έτι περαιτέρω από τις ιδιαίτερα κακές μετεω-ωκεανικές συνθήκες, δεν απέτρεψε τη βύθιση του PRESTIGE, στις 19 Νοεμβρίου, σε απόσταση 130 μιλίων περίπου από τις ισπανικές ακτές, με το μεγαλύτερο μέρος του φορτίου του.

[7] Η Επιτροπή είχε αντιδράσει ακαριαία στο ατύχημα του ERIKA, προτείνοντας, στην ανακοίνωσή της για την ασφάλεια των θαλάσσιων μεταφορών πετρελαίου, της 21ης Μαρτίου 2000, μια πρώτη δέσμη μέτρων για την ουσιαστική ενίσχυση της ασφάλειας των θαλάσσιων μεταφορών πετρελαίου (ERIKΑ-I), η οποία συμπληρώθηκε, στις 6 Δεκεμβρίου 2000, από μία δεύτερη δέσμη μέτρων (ERIKΑ-II).

[8] Ίδετε στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://www.europarl.europa.eu>. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από την ομιλία του Επιτρόπου κ. de Palacios, κατά τη συνεδρίαση της 18/12/2002 για το θέμα του ναυαγίου του Prestige και της ανάγκης λήψης ειδικότερων μέτρων για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης. Ειδικότερα, τόνισε ότι «δεν μπορούμε να επιτρέψουμε να συμβεί μια τρίτη καταστροφή. Δεν μπορούμε, μετά το Erika και το Prestige, να επιτρέψουμε ένα άλλο Erika ή Prestige να ρυπάνει τις ακτές μας. Το αποτέλεσμα αυτής της συζήτησης και της ψήφου σας αύριο, εδώ στο Κοινοβούλιο, πρέπει να είναι το ίδιο αποτέλεσμα όπως αυτό της 6ης Δεκεμβρίου στο Συμβούλιο Υπουργών, δηλαδή μια σαφής, αποφασιστική βούληση να εφαρμοστούν ριζικές αλλαγές, να ληφθούν άμεσα αποφάσεις σε όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης και να προχωρήσουμε περισσότερο σε διεθνές επίπεδο, διότι, επαναλαμβάνω, πρέπει να προστατεύσουμε τις ευρωπαϊκές ακτές πάνω από όλα, αλλά η Ευρώπη έχει επίσης διεθνείς ηγετικές ευθύνες, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να σεβόμαστε και να διατηρούμε τις θάλασσες καθαρές σε όλο τον κόσμο και όχι μόνο κατά μήκος των δικών μας ακτών».

[9] P5_TA(2002)0629.

[10] Το οποίο καλωσόρισε «την πρόθεση της Επιτροπής να υποβάλει πρόταση που θα διασφαλίζει ότι οποιοδήποτε πρόσωπο έχει προκαλέσει ή συνέβαλε στο να προκληθεί περιστατικό ρύπανσης μέσω βαρείας αμέλειας θα πρέπει να υπόκειται στις κατάλληλες κυρώσεις».

[11] Διαπιστώθηκε η ανάγκη μελέτης συμπληρωματικών μέτρων «για την ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος, ιδιαίτερα των θαλασσών, μέσω του ποινικού δικαίου».

[12] Βλ. αναλυτικότερα σε *Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου*, «Θαλάσσια ρύπανση από πλοία: Οι αποφάσεις του ΔΕΚ και η σημασία τους για το ποινικό δίκαιο», ΠοινΔικ 2009, σ. 199 (205).

[13] Όπως επισημαίνεται και στην Έκθεση της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Α6-0154/2008), στις 15/4/2008.

[14] Η αρχική Πρόταση της Επιτροπής συμπεριελάμβανε ποινικές και διοικητικές κυρώσεις για τα νομικά πρόσωπα, τα οποία θα ήταν υπεύθυνα για τέλεση αδικήματος κατά του περιβάλλοντος, διαβαθμίζοντας το ύψος των προστίμων, ανάλογα με τον βαθμό υπαιτιότητας. Συγκεκριμένα, αν το αδίκημα διαπράχθηκε λόγω βαρείας αμέλειας και είχε ως αποτέλεσμα ουσιαστικές βλάβες στον αέρα, το νερό ή το έδαφος ή σε ζώα ή φυτά, προβλεπόταν πρόστιμο κατά μέγιστο ύψος τουλάχιστον μεταξύ 300.000 και 500.000 ευρώ πλην της περίπτωσης (α), δηλ. της απόρριψης, εκπομπής ή εισαγωγής ποσότητας υλικών ή ιοντίζουσας ακτινοβολίας στον αέρα, το έδαφος ή το νερό, για την οποία το πρόστιμο κυμαινόταν κατά μέγιστο όριο τουλάχιστον μεταξύ 500.000 και 750.000 ευρώ. Το ίδιο μέγιστο όριο προβλεπόταν και για τις άλλες τυποποιούμενες μορφές αδικημάτων αν διαπράττονταν λόγω βαρείας αμέλειας και είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες προσώπου ή αν διαπράττονταν εκ προθέσεως και είχε ως αποτέλεσμα ουσιαστικές βλάβες στον αέρα, το νερό ή το έδαφος ή σε ζώα ή φυτά ή διαπράττονταν στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης. Οι κυρώσεις αυτές μπορούσαν να συνοδεύονται από άλλες κυρώσεις ή μέτρα και ιδίως: α) την υποχρέωση αποκατάστασης του περιβάλλοντος, β) τον αποκλεισμό από κάθε δικαίωμα σε δημόσια πλεονεκτήματα ή ενισχύσεις, γ) την προσωρινή ή οριστική απαγόρευση άσκησης βιομηχανικής ή εμπορικής δραστηριότητας, δ) τη θέση υπό δικαστική εποπτεία, ε) το δικαστικό μέτρο διάλυσης, στ) την υποχρέωση λήψης ειδικών μέτρων για την εξάλειψη των συνεπειών των πράξεων που θεμελίωσαν την ποινική ευθύνη και ζ) τη δημοσίευση της δικαστικής απόφασης σχετικά με την καταδίκη, τυχόν κυρώσεων ή ληφθέντων μέτρων.

[15] Βλ. αναλυτικότερα Γ. Παναγοπούλου-Μπέκα, «Ο προσδιορισμός του εννόμου αγαθού υπό την ονομασία «περιβάλλον», ΕΕΠΔ, Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου 1996, Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, σ. 12 επ., της ίδιας, Το έννομο αγαθό περιβάλλον, εκδ. Σακ. Θεσ/νίκης, 1992, σ. 109 επ.

[16] Βλ. Σ. Αλεξιάδη, «Δικονομικά προβλήματα των αξιόποινων προσβολών του περιβάλλοντος», Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, 1996, σ. 55 επ.

[17] Στο άρθρο 12 του π.δ. 55/1998 (παρ. 1) αναφέρεται ότι για την αποκατάσταση ζημιών που έχουν προκληθεί από ρύπανση, καθώς και για τις δαπάνες που έχουν γίνει για την αποτροπή ή την εξουδετέρωση αυτής, υπεύθυνος είναι αυτός που προκάλεσε υπαίτια τη ρύπανση και μαζί μ' αυτόν ευθύνονται εις ολόκληρο και οι παρακάτω: (α) Για πλοία και δεξαμενόπλοια, ο πλοίαρχος, ο πλοιοκτήτης, ο εφοπιστής, ο διαχειριστής του πλοίου στην Ελλάδα και για πλοία και δεξαμενόπλοια που ανήκουν σε Ανώνυμες Εταιρείες και ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου καθώς και ο Διευθύνων Σύμβουλος αυτής. (β) Για εγκατάσταση, ο ιδιοκτήτης, αυτός που την

εκμεταλλεύεται, αν δε αυτή ανήκει σε εταιρία ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου και ο Διευθύνων Σύμβουλος αυτής, καθώς και όποιος γενικά εκπροσωπεί τη μονάδα που ρυπαίνει.

[18] «Εναρμόνιση του ν. 1650/1986 με τις Οδηγίες 97/11 ΕΕ και 96/61 ΕΕ, διαδικασία οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα και άλλες διατάξεις».

[19] Επίσης, το 1982 εκδόθηκε ο ν. 1269/1982 προς κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης του Λονδίνου του 1973 και του Πρωτοκόλλου του 1978 «περί προλήψεως της ρυπάνσεως από πλοία» (MARPOL), Για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος ισχύουν σήμερα παγκοσμίως η Διεθνή Σύμβαση για την Πρόληψη της Ρύπανση από Πλοία (MARPOL 73/78) και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS), η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 2321/1995.

[20] Βλ. ιδίως *Η. Αναγνωστόπουλο*, «Η ποινική προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος», Πρακτικά Έ Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, 1996, σ. 86 επ.

[21] Άρθρο 28 παρ. 1: «Με φυλάκιση τριών μηνών έως δύο έτη και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος: α) προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων ή β) ασκεί δραστηριότητα η επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού η των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον.

[22] Άρθρο 28 παρ. 3: «Ειδικότερα όσον αφορά στα εγκλήματα της παραγράφου 1, αν από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος δημιουργήθηκε κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή. Αν επήλθε βαριά σωματική βλάβη ή θάνατος ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη. Αν η βαρεία σωματική βλάβη ή ο θάνατος αφορά έμβρυο, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστο δύο ετών και χρηματική ποινή.

[23] Βλ. *Ν. Δημητράτο*, «Το πρόβλημα των ποινικών κυρώσεων για τη θαλάσσια ρύπανση», ΠοινΧρ (ΝΔ/2004), σ. 1062 (1065). Για τα αναφερόμενα ζητήματα της πολιτικής αγωγής σε αδικήματα κατά του περιβάλλοντος, βλ. εκτενώς σε *Σ. Αλεξιάδη*, «Δικονομικά προβλήματα των αξιόποινων προσβολών του περιβάλλοντος», Πρακτικά Έ Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, 1996, σ. 55 επ.

[24] Σύμφωνα με το άρθρο 32 παρ. 1 του ν. 1650/86, οι διατάξεις του ν. 743/77

διατηρήθηκαν εν ισχύι, θεωρούμενες ως *lex specialis* σε σχέση μ' αυτές του ν. 1650/86, σύμφωνα με την άποψη μερίδας της Θεωρίας. Βλ. *Η. Αναγνωστόπουλου*, όπ.π., σ. 86. *Contra*, *Γ. Παναγοπούλου-Μπέκα*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 247/2000, ΠοινΔικ 2000, σ. 718.

[25] Βλ. ενδεικτικά την Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, της ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Βρυξέλλες, για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, 18.11.2008, COM(2008) 773.

[26] Τον Ιούνιο του 1998, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, από κοινού με τα δεκαπέντε κράτη μέλη, υπέγραψε τη σύμβαση της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ/ΟΕΕ) για την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα (Σύμβαση του Aarhus). Η σύμβαση ετέθη σε ισχύ τον Οκτώβριο του 2001. Μέχρι σήμερα είχε επικυρωθεί από 35 Κράτη, από τα οποία 19 είναι Κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[27] Αποστολή του οποίου είναι η διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των δημόσιων υπηρεσιών με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας. Η διαμεσολάβηση αυτή ασκείται, όπως ορίζεται από τις ιδρυτικές διατάξεις της Ανεξάρτητης Αρχής (ν. 2477/97, νυν ν. 3094/03)

[28] «Θέματα Ολυμπιακής Φιλοξενίας, Έργων Ολυμπιακής Υποδομής και άλλες διατάξεις».

[29] Βλ. και π.δ. 165/2003 «Διοικητική οργάνωση, διάρθρωση και στελέχωση της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος».

[30] Άρθρο 4 του ν. 2242/1994. Το Ε.Σ.Ε.Π.Π. είχε ως αποστολή την προστασία του περιβάλλοντος από τις καταστροφές του δασικού πλούτου, τις καταπατήσεις των δημόσιων εκτάσεων, τις παράνομες κατατμήσεις της γης, τις αυθαίρετες κατασκευές, τις παράνομες επεμβάσεις στα ρέματα, στον αιγιαλό και στη ζώνη παραλίας και σε κάθε άλλη παράνομη δραστηριότητα, που μπορεί να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον (νερό, αέρα και έδαφος). Ασκούσε επίσης τον έλεγχο για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων, στις περιπτώσεις που επιβάλλονται τέτοιοι όροι σε έργα και δραστηριότητες. Τις αρμοδιότητές του διατήρησε και η Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος που συστήθηκε με τον ν. 2947/2001.

[31] Βλ. *Η. Αναγνωστόπουλο*, «Η ποινική προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος», Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, 1996, σ. 89.

[32] Σύγχρονο παράδειγμα αποτελεί η ρύπανση στον Ασωπό ποταμό, για την πρόκληση της οποίας ασκήθηκε δίωξη σε 15 βιομηχανίες που αντιμετωπίζουν κατηγορίες για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος στην ευρύτερη περιοχή, με την επιβαρυντική περίπτωση της πρόκλησης σωματικής βλάβης και θανάτου, με ποινή κάθειρξης μέχρι και δέκα χρόνια.